

Riikka Patrikainen

Näkökohtia kansan yhteiseen lauluun ortodoksisessa kirkossa

Kansan yhteinen laulu ortodoksisessa kirkossa herättää kiinnostusta ja monenlaisia mielipiteitä maassamme, missä kirkkoa usein tarkastellaan vertailukohtana evankelis-luterilainen kirkko ja sen virsilaulu. Tuon tässä kirjoituksessa esille muutamia näkökohtia siitä, miten ja missä tilanteissa kansan yhteinen laulu voisi mahdollisesti palvella kirkkoa ja kirkon tehtävää.

Opinnäytetyössäni *Tavoitteena laulava seurakunta – Viktor Hentunen kuorolaulun ja yhteislaulun kehittäjänä 1919–1969* (Joensuun yliopisto 2006) tutustuin kansan yhteisen laulun problematiikkaan suomenkielisen jumalanpalveluslaulun lyhyen historia ajalta. Kansan yhteislaulu koettiin kirkkokunnan itsenäistyessä voimakkaaksi sisälähetystyön välineeksi. Yhteislaululla haluttiin saada ortodoksit aktiivisiksi oman kirkon jäseniksi. Sitä haluttiin tarjota ortodokseille, jotka elivät luterilaistamisen paineissa. Ennen sotia ja sotien jälkeen kirkko lohdutti hajallaan asuvia ja kotinsa jättäneitä ortodokseja lauluilla, jotka eivät kuuluneet jumalanpalvelukseen. Näitä lauluja koottiin mm. *Vaeltajan laulut* -kirjaseen, joka julkaistiin vuonna 1950. Sekä nämä paraliturgiset laulut että kansan yhteinen laulu kirkossa olivat välineitä puolustaa ortodokseja ja ortodoksisuutta muuttuneissa olosuhteissa.

Kansan yhteinen laulu kirkossa oli kaunis idea, mutta tuotti kanttoreille suurta päänsärkyä, sillä kirkon jumalanpalvelusperinteessä ei tunnettu eikä tunneta vielääkään kansan ”pienist’ kirjoist’ pajattamista”. Kanttorit eivät saaneet ohjeita siitä, miten yhteislaulu olisi pitänyt järjestää, vain käsken saada yhteislaulua aikaan. Taipaleen kanttori Viktor Hentunen teki kaikkensa toteuttaakseen kirkon johdolta saamansa määräykset kehittää kansan yhteistä laulua, mutta kansan yhteisen laulun opettaminen jo sinänsä on paradoksaalista; miten opettaa anonyymiä ihmismassaa, jotka käyvät kirkossa kun käyvät? Yhteislaulun tärkein eteenpäin vievä tekijä oli jumalanpalvelustekstikirjan tuottaminen kansalle sodan kynnyksellä 1939. Se ei kuitenkaan vielä taannut, että kansa olisi laulanut kirjasta.

Hentunen oppi pitkällä urallaan, että yhteislaulua kirkossa pystyivät toteuttamaan ne kristityt, jotka säännöllisesti kävivät kirkossa. Muut keinot yhteislaulun aikaansaamiseksi olivat vain välillisiä. Tärkein yhteisen laulun oppimisen paikka Hentusen aikana oli jumalanpalveluksien lisäksi kristinoppikoulu.

Ortodoksisen kirkon jumalanpalvelusperinne on rikas, eikä sitä voi verrata Suomessa hallitsevaan protestanttiseen lauluperinteeseen. Kirkkolaulun tunnusomaisin määrittävä tekijä on kahdeksansävelmistö, minkä mukaan laulamme eri jumalanpalveluksien tekstiaarteita. Muutamia jumalanpalveluksia lukuun ottamatta palveluksien tekstit vaihtuvat juhlan, juhlakauden, viikon, viikonpäivän, vuorokaudenajan jne. mukaan. Tämän vaihtuvuuden välittäminen kansan laulettavaksi on kokonaisuudessaan mahdollisuus. Yhteislaululla on myös mahdotonta välittää kirkkomusiikin koko rikkautta, sillä yhteislaulu koostuu aina yksinkertaisista elementeistä. On kuitenkin palveluksia, jotka pysyvät kerrasta toiseen samoina tai suunnilleen samanlaisina, ja näistä tärkein on pyhä liturgia. Jumalallinen liturgia on kirkon ja seurakunnan yhteyden kruunu. Samankaltaisena toistuvuutensa takia kansan yhteisen laulun aikaansaaminen liturgiassa on mahdollista. Tästä esimerkkinä on arkkipiispa Paavalin ”lanseeraama” uusi liturgiasävelmistö vuodelta 1964, jonka elementit mahdollistavat niin pienen kuoron laulun kuin myös kansan yhteislaulun. Näitä lauluelementtejä ovat mm. mieleenpainuvat melodiat ja melodian liikkuminen pääosin pienellä ambituksella, eli ei kovin matalalla tai korkealla. Kansaa laulatettaessa melodian tärkeys korostuu, sillä yhteislaulu toteutuu parhaiten yleensä yksiäänisenä.

Olen kanttorina ohjannut muutamalla paikkakunnalla ”tsasounakuoron” tai ”kirkkolaulupiirin” nimellä ihmisiä yksiääniseen lauluun yhteislaulun vahvistamiseksi. Laulu ja oma ääni ovat ihmiselle merkittäviä ja myös hyvin herkkiä asioita. Kokemus oman äänen soimisesta eheyttää ihmistä ja kokemus yhteisen laulun soimisesta on merkittävä yhteisöllinen kokemus. Opetuksen ja ihmisen oman yrittämisen myötä olen kokenut kirkon jumalanpalveluksen tulleen ihmisille läheisemmäksi. Tärkein anti näillä piireillä seurakunnassa on kuitenkin varmaan ollut ihmisten aktiivisuuden lisääntyminen kirkossa käymiseen ja kirkossa lukemiseen eli resitointiin. Kirkkolaulusta opettaminen on samalla opetusta kirkosta.

Kansan yhteinen laulu on onnistuessaan mahtavaa. Se nostaa ja kannattelee koko kansaa. Yhteinen laulu korostaa keskinäistä yhteyttämme,

ja parhaassa tapauksessa saa kansan valpastumaan pyhien mysteerioiden äärellä ja ehkä kokemaan jotain kirkon opetuksesta omakohtaisemmin. Pieniä yhteisöjä ajatellen kansan yhteinen laulu liturgiassa puolustaa erityisesti paikkaansa, sillä koulutettua kanttoria ei ehkä ole aina paikalla.

Samalla kun ymmärrämme kansan yhteisen laulun mahdollisuudet, on meidän nöyränä todettava, että kirkossa meitä ohjataan toimimaan omien armolahjojemme mukaan. Laulun eli musikaalisuuden armolahjaa ei ole annettu kaikille. Kirkko on määritellyt perinteen säilyvyyden takaamiseksi kanoneillaan sen, että vastuu laulusta kuuluu vihityille laulajille, että kirkossa lauletaan kirjasta, ja että laulajalla on oma paikka laulamista varten. Vain näin on saavutettavissa ja välitettävissä kirkkokansalle kirkon pyhittämän laulun koko korkeus. Kirkossa ei siis laula kuka tahansa, mitä tahansa ja mistä tahansa. Kansan laulamia osia vanhastaan liturgiassa ovat olleet vain lyhyet rukouslausahdukset, esimerkiksi *Herra armahda!* ja *Amen*, kuten saatamme vanhoista liturgiakirjoista todeta. Laulajien vihkiytyminen ja vihkiminen laulun palvelutehtävää varten tarkoittaa siis sitä, että laulajan tehtävään täytyy perehtyä eli kouluttautua, ja että kirkko valitsee itse laulajansa. Tämän asian toteaminen vaatii kulttuurissamme nöyryyttä. Olen kanttorina kohdannut myös sellaista mentaliteettia, että kirkossa laulamisen koetaan olevan kristityn etuoikeus, ”olenhan seurakunnan täysivaltainen jäsen!” Näissä tapauksissa mietin, että yrittäessämme toimia muuten kuin saamiemme armolahjojen mukaan, meiltä väistämättä jäävät monet lahjat kirkon hyväksi käyttämättä. Mutta ehkä tällainen asennoituminen kirkkoon kertoo siitä, ettemme ajattele liturgian jatkuvan myös liturgian jälkeen. Jokaiselle ihmiselle löytyy kirkosta oma paikka ja palvelemisen tehtävä, ja tämän ajatuksen välittämisen ja ihmisten ohjaamisen tehtävä kuuluu kirkon opettajille, myös kanttoreille.